

*Міщенко В.С.,
асистент кафедри фінансів,
Харківський національний аграрний університет
імені В.В. Докучаєва*

ВПЛИВ СЕЗОННОСТІ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Анотація. У статті розглянуто проблему сезонності виробництва та збуту молока, її висвітлення в економічній літературі. Здійснено аналіз досліджень, присвячених обраній темі. Проаналізовано динаміку обсягів виробництва та цін реалізації молока по місяцях у сільськогосподарських підприємствах. Досліджено коефіцієнти варіації обсягів виробництва та цін реалізації молока у сільськогосподарських підприємствах України та доведено, що рівень сезонності має тенденцію до зменшення.

Ключові слова: сезонність, обсяги виробництва, ціна реалізації, коефіцієнт варіації, однотипна годівля.

Постановка проблеми. Однією з особливостей сільського господарства є сезонність виробництва, або нерівномірність вироблення продукції протягом року. Тобто постає проблема управління – вирівнювання напруженості сільськогосподарського виробництва протягом року. До того ж сезонність зумовлює специфічність планування витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, оскільки сільськогосподарський рік охоплює періоди двох календарних років.

Формування цін на молоко значною мірою залежить від співвідношення попиту та пропозиції з урахуванням сезонних чинників. Зниження цін на молоко в Україні, як водиться, припадає на літні місяці. Саме в цей період виробляють та реалізують найбільші обсяги молока. В осінньо-зимовий період, коли надой молока порівняно низькі, реалізаційні ціни підвищуються. Поступове їх зростання починається із серпня і, як свідчать дослідження минулих років, триває до березня наступного року включно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені обраній темі, проводилися багатьма вченими. Так, питання теорії та практики знайшли відображення у працях українських учених-економістів В.Г. Андрійчука [1], Н.І. Шиян, Н.С. Ляліної [2], Ю.А. Толбатова [3], П.Т. Саблука [4], О.М. Шпичака [5] та ін. Так, Н.І. Шиян та Н.С. Ляліна у своїх дослідженнях зазначають, що на увагу заслуговує високий рівень варіації цін на молоко та м'ясо ВРХ.

Проте немає узагальнення і глибокого комплексного аналізу факторів сезонних коливань обсягів виробництва та ціни реалізації молока, тому саме це і визначає актуальність даної статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснивши аналіз останніх досліджень і публікацій, було виявлено, що недостатньо приділено увагу питанням впливу сезонних коливань на ефективність виробництва та збуту продукції скотарства у сільськогосподарських підприємствах.

Мета статті полягає в аналізі впливу сезонності на обсяги виробництва і ціни реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах та виявленні тенденції їх зміни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сезонність виробництва молока переважно залежить від двох факторів: розподілу отелень та організації годівлі корів. Серед паратипових факторів впливу на молочну продуктивність у центрі уваги дослідників є сезонність отелення корів [6]. При цьому втрата молочної продуктивності залежно від сезону отелення у помісних чорно-рябих корів була меншою, ніж у чистокровних ровесниць: під час осінніх отелень – у 2,1 рази, зимових – у 1,6 рази, весняних – у 2,6 рази [7].

Повноцінна годівля, добре утримання забезпечують високу молочну продуктивність корів в осінні місяці. В останні місяці лактації, коли у зв'язку з тільністю продуктивність значно знижується, корови переходять на пасовища і тому зберігають високі надой (стимулююча дія зелених кормів). У корів, які отелилися у весняно-літній період, перші місяці лактації проходять під час пасовищного утримання, і в цей час вони дають найбільшу кількість молока. До кінця лактації, коли корова одержує стійлові корми, спостерігається різке падіння продуктивності. У результаті надой за лактацію в цьому випадку виявляються набагато нижче, ніж у корів, що отелилися в осінньо-зимовий період. Переведення корів на цілорічні рівномірні отелення позитивно відбивається на розвитку молодняку. Телята, що народилися в осінньо-зимовий період, більш міцні, за повноцінної годівлі вони добре розвиваються. Післямолочний період їхнього виховування збігається з пасовищним змістом, що забезпечує повноцінне харчування й одержання високих приростів живої маси.

Майже всі сільськогосподарські підприємства зіштовхуються з проблемою сезонності обсягів виробництва молока. Дефіцит сировини в кінці року спричиняє ріст закупівельних цін на молоко.

Проблеми сезонних коливань продуктивності ферм та цін на молоко існували та існують завжди, особливо в країнах, розташованих далі від екватора. Причини криються у тривалості світлового дня. У період його збільшення розквітає рослинність, поліпшується кормова база. Із середини весни піднімається статеві активність та різко поліпшується заплідненість корів та телиць. Більшість худоби в Україні взимку утримується в стійлах, і всі ті тварини, що не змогли запліднитися в цей тяжкий період, після виходу на пасовища або на літньо-табірне утримання, масово тільніють майже «від вітру». А в кінці осені більшість корів дружно відправляються в технологічний сухостій. Отже, зима – без отелень, а рання весна – без якісних та достатніх кормів [2].

Виробники молока прагнуть досягти стабільності виробничих процесів. Так, в Україні в 2000 р. обсяги реалізації молока помісячно значно коливалися (рис. 1).

Із рис. 1 видно, що найбільші обсяги реалізації молока спостерігалися у червні місяці (357 тис. т) і поступово знижувалися до кінця року. Найнижчий обсяг реалізації можна прослідкувати у січні (115 тис. т).

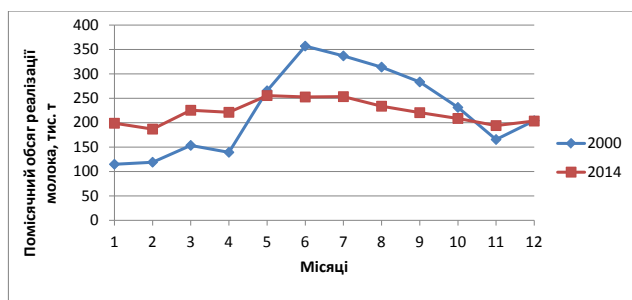

Рис. 1. Помісячні обсяги реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами України в 2000 та 2014 рр.

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

У 2014 р. сільськогосподарські підприємства зменшили коливання обсягів реалізації молока. Так, найбільша величина реалізованого молока протягом року дорівнювала 256 тис. т у травні, а найменша – 187 тис. т у лютому. У цілому по Україні коефіцієнт варіації обсягів продажу молока становив 0,388 у 2000 р., тоді як у 2014 р. – 0,108.

Значно зменшився і розмах варіації. Так, у 2000 р. він становив 310,9% порівняно з мінімальним значенням та 136,8% – у 2014 р., що говорить про значне зменшення сезонних коливань обсягів виробництва по місяцях.

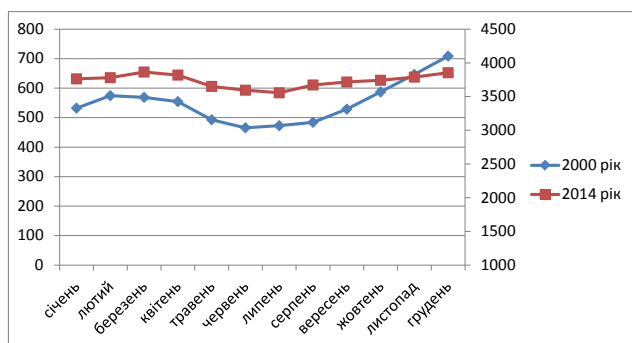

Рис. 2. Помісячні обсяги цін реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами України в 2000 та 2014 рр.

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Обсяги виробництва і реалізації молока обернено впливають на величину ціни реалізації молока, тобто коливання цін залежить від нерівномірності виробництва і реалізації.

В Україні починаючи з 2000 р. і до 2014 р. значно зросли ціни реалізації молока. Якщо в 2000 р. середня ціна реалізації 1 т молока дорівнювала 530 грн./т, то в 2014 р. цей показник збільшився у сім разів та становив 3733 грн./т. На рис. 3 бачимо, що коливання цін протягом 2000 р. є значно вищим, ніж у 2014 р., а найбільш високою була ціна на молоко у грудні, найменшою – у червні 2010 р. та липні 2014 р. Коефіцієнт варіації цін реалізації молока становив 0,132 у 2000 р., тоді як у 2014 р. – 0,026.

У 2000 р. розмах варіації дорівнював 152,2% порівняно з мінімальним значенням та 107,5% – у 2014 р., що говорить про значне зменшення сезонних коливань цін по місяцях.

Як бачимо, у 2014 р. показники варіації обсягів продажу та цін на молоко значно нижчі, ніж у 2000 р. Виникає питання: чому зменшується ступінь коливання?

Однією з причин зниження коливання цін та обсягів реалізації молока стало те, що високоефективні господарства перейшли на одностипну годівлю корів протягом року. Так, для дослідження даного припущення було проаналізовано показники обсягів виробництва молока та ціни реалізації фермерського господарства «Альфа» Золочівського району Харківської області за 2010 р. (до переходу на одностипну годівлю) та 2014 р. (після переходу на одностипну годівлю) (рис. 3).

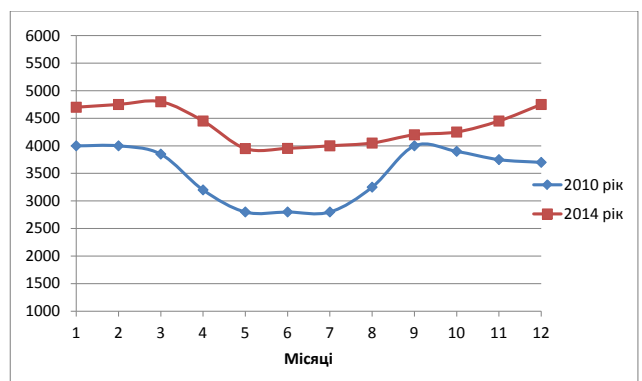

Рис. 3. Помісячні ціни реалізації молока у ФГ «Альфа» в 2010 та 2014 рр.

Джерело: розраховано автором за даними статистичної звітності

Таблиця 1

Динаміка цін реалізації та показників сезонності виробництва молока у ФГ «Альфа» в 2010 та 2014 рр.

Показники	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Ціна реалізації молока в 2010 р., грн./т	4000	4000	3850	3200	2800	2800	2800	3250	4000	3900	3750	3700
Коефіцієнт варіації ціни	0,143											
Ціна реалізації молока в 2014 р., грн./т	4700	4750	4800	4450	3950	3953	4000	4050	4200	4250	4450	4750
Коефіцієнт варіації ціни	0,077											
Обсяг виробленого молока в 2010 р., т	156	147	167	157	163	186	199	171	148	137	134	155
Коефіцієнт варіації обсягу виробництва в 2010 р.	0,119											
Обсяг виробленого молока у 2014 р., т	184	176	207	219	228	223	213	169	178	187	201	219
Коефіцієнт варіації обсягу виробництва в 2014 р.	0,103											

Джерело: розраховано автором за даними статистичної звітності

Як видно з рис. 4, у ФГ «Альфа» з роками зменшилося коливання цін на молоко. Відхилення між найбільшою ціною у березні (4 800 грн./т) та найменшою – у травні (3 950 грн./т) становило 850 грн./т у 2014 р. Тоді як у 2010 р. це коливання становило 1 200 грн./т. Коефіцієнт варіації зменшився у два рази.

У досліджуваному господарстві протягом чотирьох років відбувалися зміни в сезонності коливання цін, оскільки коефіцієнт варіації ціни реалізації зменшився удвічі. Обсяг виробленого молока був найвищим у липні 2010 р. (199 т) та в травні 2014 р. (228 т), а найнижчим – у листопаді 2010 р. (134 т) та у серпні 2014 р. (169 т). Найменше виробництво молока у серпні пояснюється досить високою температурою повітря, що негативно вплинуло на продуктивність корів.

Оптимальна температура утримання корів коливається в межах від 7 до 17°C. За цією температурою споживання корму збільшується і завдяки цьому з'являється більше енергії для росту продуктивності. Набагато проблематичніші високі температури повітря, що створюють велике навантаження на організм корови, а також збільшують її потребу в енергії. За підвищених температур поїдання корму знижується і виникає дефіцит енергії, внаслідок чого продуктивність корів знижується до 20%. За тривалих високих температур виникають порушення у статевій функції, а також з'являються гострі запалення підшви ратиць [6].

Продіжене молоко добре зберігається за температури 4–5°C протягом доби і не погіршує своєї якості. Тривалість її залежить від ступеня забрудненості молока мікробами і температури його зберігання.

На прикладі високоефективних господарств можна зробити припущення, що обсяги виробництва та ціни реалізації залежать від однотипності раціонів годівлі протягом року та забезпечення рівномірності отелень.

Висновки. Сезонні коливання обсягів виробництва продукції та цін реалізації на молочну продукцію мають тенденцію до зниження. Головним чинником зменшення сезонних коливань є збільшення питомої ваги високоінтенсивних господарств в обсягах виробництва молока. Такі господарства, як правило, використовують однотипну годівлю корів протягом року, внаслідок чого коливання обсягів виробництва і продажу молока визначаються строками отримання приплоду та можливостями господарства забезпечити сприятливі умови утримання корів у спекотні місяці року. У міру збільшення питомої ваги господарств із використанням однотипної годівлі корів і надалі будуть зменшуватись сезонні коливання в обсягах продажу молока і цінах його реалізації.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції: теоретико-методологічний аспект / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 29–35.
2. Шиян Н.І., Ляліна Н.С. Організаційно-економічний механізм формування прибуткового виробництва продукції скотарства : [монографія] / Н.І. Шиян, Н.С. Ляліна. – Х. : Миськдрук, 2011. – 287 с.
3. Толбатов Ю.А. Методика прогнозування сезонного виробництва молока / Ю.А. Толбатов. – К. : Укragропромпродуктивність, 2012. – 119 с.
4. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві (теорія, методологія, практика) : у 2-х т. / П.Т. Саблук, Ю.Ф. Мельник, Зубець М.В., В.Я. Месель-Веселяк [та ін.]. – К. : ІАЕ УААН, 2008. – 650 с.
5. Шпичак О.М. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 150–155.
6. Черемисова В. Сезонність народження та її вплив на молочну продуктивність корів / В. Черемисова, Н. Крамар // Тваринництво України. – 2012. – № 1–2. – С. 6–8.
7. Жебровский Л.С. Разведение, селекция, генетика и воспроизводство сельскохозяйственных животных / Л.С. Жебровский, Н.Д. Голубева, Г.С. Матвеева, О.В. Толмацкий // Науч. труды С.-Петербург. гос. аграр. ун-та. – СПб., 2001. – С. 7–16.

Мищенко В.С. К проблеме сезонности в молочном скотоводстве

Аннотація. В статті розглянута проблема сезонності виробництва та збуту молока, її освітлення в економічній літературі. Осуществлен анализ исследований, посвященных выбранной теме. Проанализирована динамика объемов производства и цен реализации молока по месяцам в сельскохозяйственных предприятиях. Исследованы показатели сезонности объемов производства и цен реализации молока в сельскохозяйственных предприятиях Украины, доказано, что уровень сезонности имеет тенденцию к уменьшению.

Ключевые слова: сезонность, объемы производства, цена реализации, коэффициент вариации, однотипное кормление.

Mishchenko V.S. Seasonal prevalence in cattle-breeding

Summary. The problem of concerning seasonal prevalence in production and sale of milk, its interpretation in economic literature have been considered. The researches devoted to the theme have been studied. The dynamics of production volumes and milk sale prices monthly at agricultural enterprises has been analyzed. The indices of production volume seasonal prevalence and milk sale prices at Ukrainian agricultural enterprises have been researched.

Keywords: seasonal prevalence, production volumes, sale price, variation coefficient, feeding of the same type.